

פסח: האם מותר לשתות מיץ ענבים בארבעת הכוסות

בס"ד

פתיחה

הגמרא במסכת בבא בתרא (צ"א ע"א) פוסקת בשם האמורא רב, שמותר לקדש רק על יין שראוי לנסך על גבי המזבח. משום כך, יין שריחו רע או יין שנשאר מגולה במהלך הלילה פסולים לקידוש, מכיוון שהם פסולים לניסוך על גבי המזבח. גמרא נוספת במנחות (פו ע"ב) מוסיפה פרט נוסף וכותבת, שבמידה ובישלו את היין, הוא פסול לניסוך על גבי המזבח.

א. לכאורה, אם יין מבושל אכן פסול לניסוך על גבי המזבח וכפי שכותבת הגמרא במנחות, ממילא יוצא שהוא גם פסול לקידוש כפי שכותבת הגמרא בבבא בתרא, ואכן כך פסקו להלכה **הגאונים** (שערי תשובה סימן ד) **והרמב"ם** (שבת כט, יד), ובלשון **הרי"ף** בתשובה (שו"ת סימן רצה):

"שאלה: היין אשר ימזוג בו יין מבושל אם נוכל לברך עליו בורא פרי הגפן. **תשובה:** אם יהיה הרוב מן היין שאינו מבושל מברכין עליו בורא פרי הגפן, אבל אם יש הרוב מן היין המבושל, מברכין עליו שהכל. וזה אינו ראוי לקידוש היום, מפני שאין אומרים קידוש היום אלא על יין הראוי לנסך על גבי המזבח, וכיוון שיש בזה מן המבושל אינו ראוי לגבי המזבח."

ב. אמנם דעת רוב הפוסקים שלא כך, ולשיטתם יין מבושל כשר לקידוש. כך נקטו להלכה **התוספות** (ב"ב שם, ד"ה אילימא) **הרא"ש** (ו, י), **הרמב"ן** (ד"ה למעוטי) **והרשב"א** (ד"ה ויין), וכך פסק להלכה **השולחן ערוך** (רעב, ח): "מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש". ראייה לדבריהם הם הביאו מהירושלמי (פסחים י, א), שם מופיע בפירוש שיין מבושל כשר לשתית ארבע כוסות.

אמנם קשה, שהרי כפי שראינו, יין שפסול לניסוך פסול לקידוש. הם תירצו, שמכך שהגמרא בבבא בתרא לא ציינה שיין מבושל פסול לקידוש כמו שהיא ציינה שיין מגולה או שריחו רע פסול, מוכח שביין מבושל יש דין מיוחד, ולמרות שהוא פסול לניסוך, עדיין הוא כשר לקידוש בגלל שהוא טוב לשתיה (וכך נוהגים רוב עם ישראל למעט התימנים, ויש לדון ביין במפוסטר).

על פי סקר שנערך, כשני שליש מהאוכלוסיה שותים בליל הסדר מיץ ענבים, ורק שליש שותים יין. בעקבות כך נעסוק הפעם בשאלות בהם נחלקו האחרונים: א. האם אפשר לצאת ידי חובה בארבע כוסות של מיץ ענבים. ב. האם מותר להוסיף בקידוש מים למיץ ענבים או ליין.

מיץ ענבים

האם יוצאים ידי חובת ארבע כוסות במיץ ענבים? כדי לענות תשובה לשאלה זו, יש להבין קודם כל את ההבדל בין מיץ ענבים ליין: כדי לייצר יין, לוקחים ענבים ומשהים אותם בחבית או בכלי אחר עד שנוצרת תסיסה (הנגרמת מהתפרקות הסוכר שבענבים) שהופך בתהליך כימי לאלכוהול. במיץ ענבים לעומת זאת, מבשלים את היין עוד לפני שהוא עובר את תהליך התסיסה, ובכך מונעים מהסוכר להפוך לאלכוהול, והמשקה נשאר מתוק ולא אלכוהולי.

סופו לתסוס

הגמרא במסכת בבא בתרא (צ"א ע"ב) כותבת שאפשר לצאת ידי חובת קידוש, כאשר סוחטים אשכול ענבים ומיד מקדשים עליו. לעומת זאת 'בין קוסס' פוסקת הגמרא שאי אפשר לצאת ידי חובה, וכך נפסק **בשולחן ערוך** (רעב, ב). מה ההבדל בין היינות?

הרשב"ם מסביר (ד"ה יין), שאמנם גם ביין קוסס וגם באשכול ענבים שנסחט אין עדיין אלכוהול, אבל היין הקוסס עובר תהליך כימי, שמונע ממנו אפשרות לתסוס וליצור אלכוהול בעתיד. אשכול ענבים לעומת זאת, במידה וישהו אותו בתוך חבית הוא כן יתסוס, ורק בגלל שהוא נשתה מאוד מהר הוא לא מספיק לתסוס, לכן אפשר לקדש עליו.

בעקבות כך נחלקו האחרונים האם אפשר לצאת ידי חובה במיץ ענבים, ומחלוקתם תלויה בשאלה מתי העבירו את היין הקוסס תהליך כימי שמונע ממנו לייצר אלכוהול - לפני שגמרו את תהליך ייצור היין, או אחריו:

א. **הרב אלישיב** (שבות יצחק יא) טען, שאת היין הקוסס מעבירים תהליך שמונע ממנו לתסוס, רק **אחרי** שהוא גמר את תהליך הייצור. משום כך גם מיץ הענבים שעובר תהליך שמונע ממנו לתסוס אחרי סיום התהליך, ברכתו שהכל ויהיה אסור לקדש עליו.

חיזוק לדבריו הביא **מהכנסת הגדולה** (ס' א') שכתב, שהיין שנקרא 'אירופ' מברכים עליו שהכל, והוא פסול לקידוש. הסיבה לכך היא, שלאחר שסוחטים את היין שמים בו עפר לבן שמונע ממנו לתסוס ומשאיר אותו מתוק. מוכח, שגם אם מוסיפים את העפר הלבן אחרי שסיימו את תהליך ייצור היין, עדיין ברכתו תהיה שהכל.

ב. **הגרש"ז אויערבך** (מנחת שלמה א, ד) חלק וטען, שאת היין הקוסס העבירו תהליך כימי **לפני** שגמרו לייצר את היין, לכן ברכתו שהכל ואי אפשר לקדש עליו. מיץ ענבים לעומת זאת, עובר תהליך שמונע ממנו לתסוס רק בסוף תהליך הייצור, ויש זמן בו הוא ראוי להיות משקה אלכוהולי, משום כך ברכתו תהיה בורא פרי הגפן ויהיה אפשר לקדש עליו, ובלשון:

"ולכן נראה, דאף שמיץ ענבים מבושל או מפוסטר אפשר דתו לא חזי (= יותר לא ראוי) לתסוס ולהיות ממש יין, מכל מקום כיוון דמיד כשנסחט כבר חל עליו שם יין לענין קידוש וברכה... לכן שפיר (= בהחלט) נשאר בברכת הגפן שהיה עליו קודם, מכיוון שגם עכשיו הוא טוב לשתיה"¹.

כדברי הגרש"ז אויערבך פסקו להלכה רוב הפוסקים, וביניהם **הרב פרנק** (הר צבי א, קנח), **המנחת יצחק** (ח, יד), **הרב וואזנר** (ט, נח), **הרב עובדיה** (יחוה דעת ב, לה) ועוד. לכאורה, כמו שאפשר להשתמש במיץ ענבים לקידוש, כך יהיה אפשר להשתמש במיץ ענבים בשתית ארבע הכוסות, אך כפי שנראה בשתית ארבע הכוסות יש להתחשב בשיקול נוסף.

¹ נפקא מינה נוספת אפשרית: כפי שכותבת הגמרא בפסחים, כדי לצאת ידי חובת קידוש צריך לעשות אותו במקום סעודה. נחלקו הראשונים, מה צריך לאכול, בשביל שהאכילה תחשב סעודה. **הגאונים** טענו, שגם בשתית רביעית יין יוצאים ידי חובת סעודה. במידה וישתו מיץ ענבים, לדעת הרב אויערבך יצאו ידי חובת קידוש במקום סעודה לשיטת הגאונים, ואילו לדעת הרב אלישיב לא יצאו, ויצטרכו לשתות יין ממש.

הגמרא במסכת פסחים (קט"ב) כותבת, שמסבים בליל הסדר כדי להראות שאנו בני חורין. דבר נוסף שעושים כדי להראות דבר זה, הוא שתיית יין, דבר שנמנע מעבדים ומסמל בני חורין.

א. בעקבות כך טען **האגרות משה** (הגדת קול דודי סי' ג), שצריך לכתחילה לשתות יין דווקא, מכיוון שרק כאשר שותים יין שיש בו אלכוהול, השתייה נחשבת שתייה שיש בה מימד של חירות וכך כתב גם **הרב שטרנבוך** (תשובות והנהגות ב, רמג). כמו כן, כפי שמופיע **בתוספות** בפסחים (קח"ב ד"ה יין), בתוך מצוות שתיית ארבע כוסות כלולה החובה לשמוח ביום טוב, וכדתב **הרב פרנק** (מקראי קודש ב, לה) שמקיימים מצווה זו, רק כאשר שותים יין משכר.

ב. חלק מהפוסקים חלקו על האגרות משה והרב פרנק וטענו, שאפשר לצאת לכתחילה ידי חובה גם במיץ ענבים, ובניהם **החזון איש והגרי"ז** (בתשובות והנהגות ב, רמג), מכיוון שצריך יין שערב לשותה. לכן כפי שכתב **הרב שטרנבוך** (שם) לכתחילה עדיף לקחת יין כדי לצאת ידי חובה לכל הדעות (או לערבב יין ומיץ ענבים). אך אם קשה לאדם לשתות יין, בוודאי שאפשר לסמוך על המתירים.

האם אפשר להוסיף מים ליין

להרבה אנשים קשה לשתות כוס שלמה של מיץ ענבים או יין, והם מערבבים מים כדי להקלות את הטעם, האם הם עושים כהוגן? הגמרא במסכת בבא בתרא (צ"ב) פוסקת, שעל שכר תמרים, שכר שעורים ושמרי יין (= מים ששופכים על שמרים של יין) מברכים שהכל נהיה בדברו. למה על שמרי יין לא מברכים בורא פרי הגפן? הרי מדובר במים שקיבלו טעם של יין! הגמרא מסבירה שעל כל כוס של יין שיש במשקה, מותר לשים מקסימום שלוש כוסות של מים. רק כאשר היחס בין הכוסות הוא כזה, יש טעם מספיק חזק במשקה כדי שהוא ייחשב יין. כאשר שופכים מים על שמרים, הם לא מקבלים טעם חזק של יין, ולכן ברכתו תהיה שהכל.

כשר לדעת מרן הבית יוסף

השולחן ערוך (או"ח ד, ה) טען בעקבות **רבינו יונה** (ברכות לב"ב), שהיחס של כוס אחת של יין מול שלוש כוסות מים, נהג רק בזמן הגמרא שהיינו היו חזקים. בזמננו היינו חלשים יותר, וכדי שטעם יין משמעותי יורגש בתערובת, צריך לשים יותר יין יחסית למים. בסוף דבריו הוא מסיים, שכל מקום צריך לשער את כמות היין, שצריך לשים ביחס למים, ובלשונו:

"שמרי יין מברך עליהם בורא פרי הגפן; נתן בהם מים, אם נתן שלשה מדות מים ומצא ארבעה, הוה כיין מזוג ומברך בורא פרי הגפן. והיינו ביינות שלהם שהיו חזקים, אבל יינות שלנו שאינן חזקים, אפילו רמא תלתא ואתא ארבעה אינו מברך עליו בורא פרי הגפן, ונראה שמשערים בשיעור שמוזגים יין שבאותו מקום."

כיצד יש להבין את סוף דברי השולחן ערוך, שכל מקום צריך לנהוג כמקומו?

א. **הרמ"א** הבין (שם), שכאשר השולחן ערוך כתב שכל אחד צריך לנהוג לפי מנהג מקומו, הוא חזר בו מדבריו הקודמים שבזמננו היין יותר חלש, ויחס של אחד לשלוש לא מספיק. משום כך הוא כותב, שאפשר לשים הרבה מים ביין, אפילו יחס של אחד לשש, דהיינו על כל כוס של יין, אפשר לשים שש כוסות של מים והכל תלוי במנהג המקום.

ב. **המשנה ברורה** (שם, לא) חלק על הבנת הרמ"א. הוא הבין, שכאשר השולחן ערוך כתב שכל מקום צריך לנהוג לפי מקומו, הוא לא בא לבטל את דבריו הקודמים שבימינו היינו חלשים וצריך יחס של אחד לשלוש, אלא בא להחמיר. המינימום הוא אחד לשלוש, ואם יש מקומות שנוהגים לשים יותר מכוס אחת של יין על שלוש כוסות של מים, אז טוב שהם מחמירים.

מה סברת המחלוקת? **העולת תמיד** ביאר, שלדעת השולחן ערוך, בשביל שמשקה ייחשב יין צריך שהטעם שלו יהיה מספיק חזק. משום כך, רק אם יש יחס של אחד לשלוש, הטעם מספיק חזק כדי להיחשב יין. ואילו לדעת הרמ"א השאלה היא, מה נקרא יין בלשון בני אדם, ומכיוון שאפילו לערבוב של אחד בשש בני אדם קוראים יין, לכן גם ערבוב כזה נחשב יין.

להלכה

על בקבוקי מיץ הענבים כתוב, שהמיץ כשר גם לדעת מרן הבית יוסף (= השולחן ערוך). לדעת הרמ"א כפי שראינו, מספיק אפילו שישית מיץ ענבים, כדי שהמשקה ייחשב יין. לדעת השולחן ערוך שמחמיר וכתב שהיחס של כוס יין אחת ביחס לשלוש כוסות מים נהג בעבר, כמה אחוז יין צריך שיהיה בתוך המיץ ענבים כדי שהוא ייחשב יין? נחלקו בכך האחרונים:

א. **העולת תמיד** (או"ח ד) כתב, שלכאורה בזמנינו מכיוון שהיינו חלשים מאוד, אפילו אם יוסיפו מעט מים ליין, הוא כבר לא ייחשב יין וברכתו שהכל. כדי לצאת ידי חובה לשיטתו, יהיה אפשר לקחת למשל את המיץ ענבים של 'כרמל מזרחי', שלטענתם מכיל מאה אחוז מיץ ענבים, אבל יהיה אסור להוסיף לו מים, כי אז הוא כבר לא נחשב יין, ובלשונו:

"ולפי זה נראה דעכשיו שאין נוהגים כלל למזוג היין במים, כי היינו שלנו רפויים מאוד, אם נתערב מעט מים בו אפילו המים שנתערב בו הוא פחות מהיין, אפילו הכי אין מברכין עליו בורא פרי הגפן, מכל מקום למעשה צריך עיון."

ב. **בכף החיים** (שם ס"ק לב) ו**באור לציון** (ב, כ) כתבו, שבשביל שמשקה ייחשב יין, צריך שיהיה בו לפחות חמישים אחוז יין, אלא אם כן הוא חזק במיוחד, שאז מספיק שיהיה רבע יין, וכך פסק **הילקוט יוסף** (רעב, ז). הטעם של מיץ ענבים נחשב חלש, לכן לשיטתם יהיה מותר להוסיף מים למיץ ענבים, אבל צריך לבדוק כמה אחוז יין יש במיץ ענבים, כדי לדעת כמה מים מותר להוסיף².

חג שמח! סיימת לקרוא? קח לקרוא בשולחן החג או בבקשה תעביר הלאה כדי שעוד אנשים ייקראו...

² יש לציון, **שהרבנות הראשית** (מופיע באתר הרבנות הראשית) נותנת הכשר, רק ליינות שיש בהם לפחות חמישים ואחת אחוז יין, כך שלדעת הרמ"א בוודאי שיוצאים בו ידי חובה, וכן לדעת רוב הרבנים הספרדים המרכזיים.

³ מצאת טעות? נקודה לא ברורה? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, או לחלק את הדף במקומך? מוזמן: tora2338@gmail.com